
Hayashira Upakhyanam

హయశిరోపాఖ్యానమ్

Document Information

Text title : Hayashira Upakhyanam

File name : hayashiropAkhyAnam.itx

Category : vishhnu

Location : doc_vishhnu

Transliterated by : Chandrasekhar Karumuri

Proofread by : Chandrasekhar Karumuri

Description/comments : mahAbhArataMshAntiparvaMmokShadharmamNArAyaNIyaM 357 adhyAyaM

Latest update : September 29, 2023

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 1, 2023

sanskritdocuments.org

హయశిరోపాఖ్యానమ్

(మహాభారతం-శాన్తిపర్వం-మోక్షధర్మం-నారాయణీయం 3౫౭ అధ్యాయం)

శాసన ఉవాచ ।

శ్రుతం భగవతస్తస్య మాహాత్మ్యం పరమాత్మవః ।

జన్మ ధర్మగృహే చైవ నరనారాయణాత్మకమ్ ॥ ౧॥

మహావరాహస్పష్టా చ పిణ్డోత్పత్తిస్సనాతనీ ।

ప్రవృత్తా చ నివృత్తా చ యో యథా పరికల్పితః ॥ ౨॥

తథా స న శ్చుతో బ్రహ్మన్! వధ్యమానస్త్వయానఘ ।

హవ్యకవ్యభుజో విష్ణురుదక్ పూర్వే మహోదధౌ ॥ 3॥

యచ్చ తత్కథితం పూర్వం త్వయా హయశిరో మహత్ ।

తచ్చ దృష్టం భగవతా బ్రహ్మణా పరమేష్ఠినా ॥ ౪॥

కిం తదుత్పాదితం పూర్వం హరిణా లోకధారిణా ।

రూపం ప్రభావం మహతామపూర్వం ధీమతం వర ॥ ౫॥

దృష్ట్వా హి విబుధశ్రేష్ఠమపూర్వమమితౌజసమ్ ।

తదశ్వశిరసం పుణ్యం బ్రహ్మ కిమకరోన్మునే! ॥ ౬॥

ఏతన్నః సంశయం బ్రహ్మన్! పురాణం బ్రహ్మసమ్భవమ్ ।

కథయస్వోత్తమమతే! మహాపురుషసంశ్రితమ్ ॥ ౭॥

పావితాః స్మ త్వయా బ్రహ్మన్! పుణ్యాః కథయతః కథాః ।

సౌతిరువాచ ।

కథయిష్యామి తే సర్వం పురాణం వేదసమ్మితమ్ ॥ ౮॥

ఉత్పన్నసంశయో రాజా ఏవమేతదచోదయత్ ।

జనమేజయ ఉవాచ ।

యత్తద్ధర్మితవాన్ బ్రహ్మ దేవం హయశిరోధరమ్ ॥ ౯॥

(here 10 ShlokaH is not available. may be not there)

కిమర్థం తత్సమభవద్వపుర్వేవోపకల్పితమ్ ।

వైశమ్పాయన ఉవాచ ।

యత్కించ్చిదిహ లోకే వై దేహబద్ధం విశమ్పతే! ॥ ౧౦॥

సర్వం పంచభిరావిష్టం భూతైరీశ్వరబుద్ధిజైః ।
 ఈశ్వరో హి జగత్సృష్టా ప్రభుర్నారాయణో విరాట్ ॥ ౧౨॥
 భూతాస్తరాత్మా వరదః సుగుణో నిర్గుణోఽపి చ ।
 భూతప్రలయమత్యంతం (వ్యక్తం) శ్రుణుష్వ నృపసత్తమ ॥ ౧౩॥
 ధరణ్యా మథ లీనాయామప్పు చైకార్ణవే ధరా ।
 జ్యోతిర్భూతే జలే చాపి లీనే జ్యోతిషి చానిలే ॥ ౧౪॥
 వాయౌ చాకాశసంలీనే ఆకాశే చ మనోఽనుగే ।
 వ్యక్తే మనసి సంలీనే వ్యక్తే చావ్యక్తతాం గతే ॥ ౧౫॥
 అవ్యక్తే పురుషే యాతే పుంసి సర్వగతేఽపి చ ।
 తమ ఏవాభవత్సర్వం న ప్రాజ్ఞాయత కిఞ్చన ॥ ౧౬॥
 తమసో బ్రహ్మసమ్భూతం తమోమూలమ్మతాత్మకమ్ ।
 తద్విశ్వభావసజ్ఞాతం పౌరీషం తనుమాశ్రితమ్ ॥ ౧౭॥
 సోఽనిరుద్ధ ఇతి ప్రోక్తః తత్ప్రధానం ప్రచక్షతే ।
 తదవ్యక్తమితి జ్ఞేయం త్రిగుణం నృపసత్తమ! ॥ ౧౮॥
 విద్యాసహాయవాన్ దేవః విష్వక్సేనో హరిః ప్రభుః ।
 ఆదికర్తా స దేవానామప్రమేయో జనార్దనః ॥ ౧౯॥
 అప్సేవ శయనం చక్రే నిద్రాయోగముపాగతః ।
 జగత్సృష్టయన్ సృష్టిం చిత్రాం బహుగుణోద్భవామ్ ॥ ౨౦॥
 తస్య చిన్తయతః సృష్టిం మహానాత్మగుణం సృష్టతః ।
 అహఙ్కారస్తతో జాతో బ్రహ్మ శుభచతుర్ముఖః ॥ ౨౧॥
 హిరణ్యగర్భో భగవాన్ సర్వలోకపితామహః ।
 పద్మేఽనిరుద్ధాత్సమ్భూతః తదా పద్మనిభేక్షణః ॥ ౨౨॥
 సహస్రపత్రే ద్యుతిమానుపనిష్టస్సనాతనః ।
 దదృశేఽద్యుతసఙ్కాశో లోకానాపోమయాన్ ప్రభుః ॥ ౨౩॥
 సత్త్వస్థం పరమేష్ఠి స తతో భూతగణాన్ సృజన్ ।
 పూర్వమేవ చ పద్మస్య పద్మే సూర్యాంశు(గ్ని) సప్రభే ॥ ౨౪॥
 నారాయణ(ణా) కృతౌ బిన్దూ అపామాసాం గుణోత్తరౌ ।
 తావపశ్యత్స భగవాననాదినిధనోఽచ్యుతః ॥ ౨౫॥
 ఏకస్తత్రా భవద్భిన్దుర్మధ్వాభో రుచి(ధి)రప్రభః ।
 స తామసో (మామతో) మధుర్జ్ఞాతస్తదా నారాయణాజ్ఞయా ॥ ౨౬॥
 కఠినస్తవరో బిన్దుః కైటభో రాజసస్తు సః ।

తావభ్యధావతాం శేషో తమోరజగుణాన్వితౌ || ౨౭||
 బలవంతౌ గదాహస్తౌ పద్మనాలానుసారీణౌ |
 దదృశాతేఽరవిన్దస్థం బ్రహ్మణమమితప్రభవమ్ || ౨౮||
 సృజన్తం ప్రథమం వేదాంశ్చతురశ్చారువిగ్రహాన్ |
 తతో విగ్రహవన్తస్తాన్ వేదాన్ దృష్ట్వాఽనురోత్తమా || ౨౯||
 సహసా జగ్రహతుర్వేదాన్ బ్రహ్మణః పశ్యత్త స్తదా |
 అథాతౌ దానవశ్రేష్ఠౌ వేదాన్ గృహ్య సనాతనాన్ || ౩౦||
 రసాం వివిశతు స్తూర్ణముదక్ పూర్వే మహాదధౌ |
 తతో హృతేషు వేదేషు బ్రహ్మ కశ్మలమావిశత్ || ౩౧||
 తతో వచనమీశానం ప్రాహ వేదైర్వినాకృతః |
 వేదా మే పరమం చక్షుః వేదా మే పరమం ధనమ్ || ౩౨||
 వేదా మే పరమం ధామ వేదా మే బ్రహ్మచోత్తర(మ)మ్ |
 మమ వేదా హృతాస్సర్వే దానవాభ్యాం బలాదితః || ౩౩||
 అన్ధకారా హి మే లోకా జాతా వేదైర్వినాకృతః |
 వేదాన్మతే కిం కుర్యాం లోకానాం(వై) సృష్టి(సుష్టు) ముత్తమామ్(ముద్యతః) || ౩౪||
 ఆహో! బత! మహద్దుఃఖం వేదనాశనజం మమ |
 ప్రాప్తం దునోతి హృదయం తీవ్రశోకపరాయణమ్ || ౩౫||
 కో హి శోకార్ణవేమగ్నం మామితోఽద్య సముద్ధరేత్ |
 వేదాం స్తాంశ్చానయేన్నష్టాన్ కస్య చాహం ప్రియో భవే || ౩౬||
 ఇత్యేవం భాషమాణస్య బ్రహ్మణో నృపసత్తమ |
 హరేః స్తోత్రార్థముద్భూతా బుద్ధిర్బుద్ధిమతాం వర || ౩౭||
 తతో జగౌ పరం జప్యం సాంజ్ఞాలిప్రగ్రహః ప్రభుః |
 బ్రహ్మోవాచ |
 నమస్తే బ్రహ్మహృదయ! నమస్తే మమ పూర్వజ! || ౩౮||
 లోకాద్య భువనశ్రేష్ఠ! సాంజ్ఞయోగనిధే! ప్రభో! |
 వ్యక్తావ్యక్తకరాచిన్త్య క్షేమం పఞ్చానమాస్థిత! ||
 విశ్వభుక్ సర్వభూతానామన్తరాత్మన్నయోనిజ || ౩౯||
 ఆహం ప్రసాదజన్తుభ్యం లోకధామ స్వయమ్భువః |
 త్వత్తో మే మానసం జన్మ ప్రథమం ద్విజపూజితమ్ || ౪౦||
 చాక్షుషం వై ద్వితీయం మే జన్మ చాసీత్ పురాతనమ్ |
 త్వత్ప్రసాదాత్తు మే జన్మ తృతీయం వాచికం మహత్ || ౪౧||

త్వత్తః శ్రవణం చాపి చతుర్థం జన్మ మే విభో ।
 నాసిక్యం చాపి మే జన్మ త్వత్తః పంచమముచ్యతే ॥ ౪౨॥
 త్వత్తః శ్రవణజం చాపి చతుర్థం జన్మ మే విభో ।
 నాసిక్యం చాపి మే జన్మ త్వత్తః పంచమముచ్యతే ॥ ౪౨॥
 అణ్ణజం చాపి మే జన్మ త్వత్తః షష్ఠం వినిర్మితమ్ ।
 ఇదం చ సప్తమం జన్మ పద్మజన్మేతి వై ప్రభో ॥ ౪౩॥
 సర్గే సర్గేఽప్యహం పుత్రస్తవ త్రిగుణవర్జిత ।
 ప్రథమః పుణ్డరీకాక్ష! ప్రధానగుణకల్పితః ॥ ౪౪॥
 త్వమీశ్వరస్వభావశ్చ భూతానాం త్వం ప్రభావనా ।
 త్వయా వినిర్మితోఽహం వై వేదచక్షుర్వయోఽతిగ ॥ ౪౫॥
 తే మే వేదా హృతాశ్చక్షుర్నో జాతోఽస్మి జాగృహి ।
 దదస్వ చక్షూంషి మమ ప్రియోఽహం తే ప్రియోఽసి మే ॥ ౪౬॥
 ఏవం స్తుతస్స భగవాన్ పురుషస్సర్వతోముఖః ।
 జహౌ నిద్రామథ తదా వేదకార్యార్థముద్యతః ॥
 ఐశ్వర్యే(రే)ణ ప్ర(సు)యోగేన ద్వితీయం తనుమాస్థితః ॥ ౪౭॥
 సునాసికేన (సమానకేన) కాయేన భూత్వా చన్ద్రప్రభస్తదా ।
 కృత్వా హయశిరశ్శుభ్రం వేదానామాలయం ప్రభుః ॥ ౪౮॥
 తస్య మూర్ధా సమభవత్ ద్యౌస్సనక్షత్రతారకా ।
 కేశశాస్పాస్యాభన్ దీర్ఘారవేరంశు సమప్రభాః ॥ ౪౯॥
 కర్ణా వాకాశపాతలే లలాటం భూతధారిణౌ ।
 గజ్ఞాసరస్వతీ పుణ్యే భ్రువా వాస్తాం మహాద్యుతీ ॥ ౫౦॥
 చక్షుషీ చన్ద్రసూర్యౌ తే(తు) నాసా సన్ధ్యా పునః స్మృతా ।
 ఓక్కరస్వథ సంస్కారో విద్యుజ్జిహ్వో చ నిర్మితా ॥ ౫౧॥
 దన్తాశ్చ పితరో రాజన్! సోమపా ఇతి విశ్రుతాః ।
 గోలోకో బ్రహ్మలోకశ్చ ఓషా వాస్తాం మహాత్మనః ॥ ౫౨॥
 గ్రీవా చాస్యా భవద్రాజన్ కాలరాత్తిర్గుణోత్తరా ।
 ఏతద్ధయశిరః కృత్వా నానామూర్తిభిరావృతమ్ ॥ ౫౩॥
 అన్తర్ధౌ స విశ్వేశో వివేశ చ రసాం ప్రభుః ।
 రసాం పునః ప్రవిష్టశ్చ యోగం పరమమాస్థితః ॥ ౫౪॥
 శైక్షం(క్ష్యం) స్వరం సమాస్థాయ ఉద్ధీధం ప్రాస్పృజత్ స్వరమ్ ।
 సస్వరస్వానునాదీ చ సర్వశః స్నిగ్ధ ఏవ చ ॥ ౫౫॥

బభూవాన్తర్జలగతః సర్వభూతగణోదితః ।
 తతస్తా వసురో కృత్వా వేదాన్ సమయబన్ధనాన్ ॥ ౫౬ ॥
 రసాతలే వినిక్షిప్య యతశ్శబ్దస్తతో ద్రుతౌ ।
 ఏతస్మిన్నన్తరే రాజన్! దేవో హయశిరోధరః ॥ ౫౭ ॥
 జగ్రాహ వేదానఖిలాన్ రసాతలగతాన్ హరిః ।
 ప్రాదాచ్ఛ బ్రహ్మణో భూయః తతః స్వా ప్రకృతిం గతః ॥ ౫౮ ॥
 స్థాపయిత్వా హయశిర(రా) ఉదక్ పూర్వో మహోదధౌ ।
 వేదానా మాలయశ్చాపి బభూవాశ్వశిరాస్తతః ॥ ౫౯ ॥
 అథ కింశ్చేదపశ్యంతా దానవౌ మధుకైటభౌ ।
 పునరాజగ్మతుస్తత్ర వేగితౌ పశ్యతాం తు తౌ ॥ ౬౦ ॥
 యత్ర వేదా వినిక్షిప్తాస్తత్ స్థానం శూన్యమేవ చ ।
 తత్ర ఉత్తమమాస్థాయ వేగం బలవతాం వరౌ ॥ ౬౧ ॥
 పునరుత్తస్థతుశ్శిష్రుం రసానా మాలయాత్తదా ॥
 దదృశాతే చ పురుషం తమేవాదికరం ప్రభుమ్ ॥ ౬౨ ॥
 శ్వేతం చన్ద్రవిద్ధాభమనిరుద్ధతనౌ స్థితమ్ ।
 భూయోఽప్యమితవిక్రాన్తం నిద్రయోగముపాగతమ్ ॥ ౬౩ ॥
 (64 Shloka not there in the list may be typographical error)
 ఆత్మప్రమాణరచితే అపాముపరి కల్పితే ।
 శయనే నాగభోగాఢ్యే జ్వాలామాలాసమావృతే ॥ ౬౪ ॥
 నిష్కల్మషేణ సత్వేన సమ్పన్నం రుచిరప్రభమ్ ।
 తం దృష్ట్వా దానవేన్ద్రౌ తౌ మహోహాసమముఞ్చతామ్ ॥ ౬౬ ॥
 ఊచతుశ్చ సమావిష్టౌ రజసా తమసా చ తౌ ।
 అయం స పురుషః శ్వేతః శేతే నిద్రాముపాగతః ॥ ౬౭ ॥
 అనే న నూనం వేదానాం కృతమాహరణం రసాత్ ।
 కస్యేష! కో ను ఖల్వేష! కింశ్చిస్వపితి భోగవాన్ ॥ ౬౮ ॥
 ఇత్యుచ్ఛారితవాక్యౌ తు బోధయామాసత్పర్వరిమ్ ।
 యుద్ధార్థినౌ తు విజ్ఞాయ విబుద్ధః పురుషోత్తమః ॥ ౬౯ ॥
 నిరీక్ష్య చాసురేన్ద్రౌ తౌ తతో యుద్ధే మనో దధే ।
 అథ యుద్ధం సమభవత్తయోర్నారాయణస్య వై ॥ ౭౦ ॥
 రజస్తమోవిష్టతనూ తావుభౌ మధుకైటభౌ ।
 బ్రహ్మణోఽపచితిం కుర్వన్ జఘాన మధుసూదనః ॥ ౭౧ ॥

తతస్తయోర్వధేనాశు వేదాపహరణేన చ ।
 శోకాపనయనం చక్రే బ్రహ్మణః పురుషోత్తమః ॥ ౭౨॥
 తతః పరివృతో బ్రహ్మ హరిణా వేదనత్కృతః ।
 నిర్మమే స తదా లోకాన్ కృత్వాన్ స్థావరజ్జమాన్ ॥ ౭౩॥
 దత్త్వా పితామహాయాగ్ర్యాం మతిం లోకవిసర్గీమ్ ।
 తత్రైవాన్తర్దధే దేవో యత ఏవాగతో హరిః ॥ ౭౪॥
 తౌ దానవౌ హరిర్హత్వా కృత్వా హయశిరస్తనుమ్ ।
 పునః ప్రవృత్తిధర్మార్థం తామేవ విదధే తనుమ్ ॥ ౭౫॥
 ఏవ మేష మహాభాగో బభూవాశ్వశిరా హరిః ।
 పౌరాణమేతత్ ప్రఖ్యాతం రూపం వరదమైశ్వరమ్ ॥ ౭౬॥
 యో హ్యేతద్బ్రు(ద్బ్రు)హ్మణో నిత్యం శ్రుణుయాద్ధారయీత వా ।
 న తస్యాధ్యయనం నాశమపగచ్ఛేత్ కదాచన ॥ ౭౭॥
 ఆరాధ్య తపసోగ్రేణ దేవం హయశిరోధరమ్ ।
 పాణ్చాలేన క్రమః ప్రాప్తో రామేణ పథి దేశితే ॥ ౭౮॥
 ఏతద్ధయశిరో రాజన్! ఆఖ్యానం తవ కీర్తితమ్ ।
 పురాణం వేదసహితం యన్మాత్వం పరిపుచ్చసి ॥ ౭౯॥
 యాయామిచ్ఛేత్తనుం దేవః కర్తుం కార్యవిధౌ క్వచిత్ ।
 తాం తాం కుర్యాద్వికుర్వాణః స్వయమాత్మానమాత్మనా ॥ ౮౦॥
 ఏష వేదనిధిః శ్రీమాన్ ఏష వైత పసాన్నిధిః ।
 ఏష యోగశ్చ సాంఖ్యం చ బ్రహ్మ చాగ్యం హరి (హవి) ర్విభుః ॥ ౮౧॥
 నారాయణపరా వేదా యజ్ఞా నారాయణాత్మకాః ।
 తపో నారాయణపరం నారాయణపరా గతిః ॥ ౮౨॥
 నారాయణపరో ధర్మః పునరావృత్తి దుర్లభః ।
 ప్రవృత్తి లక్షణశ్చైవ ధర్మో నారాయణాత్మకః ॥ ౮౩॥
 నారాయణాత్మకో గంధః భూమేశ్చేష్టకమః స్మృతః ।
 అపాం చాపి గుణా రాజన్! రసా నారాయణాత్మకాః ॥ ౮౪॥
 జ్యోతిషాం చ పరం రూపం స్మృతం నారాయణాత్మకమ్ ।
 నారాయణాత్మకశ్చాపి స్ఫుర్షో వాయుగుణః స్మృతః ॥ ౮౫॥
 నారాయణాత్మకశ్చైవ శబ్ద ఆకాశ సమ్భవః ।
 మనశ్చాపి తతో భూతమవ్యక్త గుణలక్షణమ్ ॥ ౮౬॥
 నారాయణపరః కాలో జ్యోతిషామయనం చ యత్ ।

నారాయణపరా కీర్తిః శ్రీశ్చ లక్ష్మీశ్చ దేవతాః ॥ ౮౭॥
 నారాయణపరం సాంఖ్యం యోగో నారాయణాత్మకః ।
 కారణం పురుషో హ్యేషాం ప్రధానం చాపి కారణమ్ ॥ ౮౮॥
 స్వభావశ్చైవ కర్మాణి దైవం యేషాం చ కారణమ్ ।
 అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ ॥ ౮౯॥
 వివిధా చ తథా చేష్ఠా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ।
 పంచకారణసంఖ్యాయా త్ (తా) నిష్ఠా సర్వత్ర వై హరిః (రే) ॥ ౯౦॥
 తత్త్వం జిజ్ఞాసమానానాం హేతుభిస్సర్వతోముఖైః ।
 తత్త్వమేకో మహాయోగీ హరిః నారాయణః ప్రభుః ॥ ౯౧॥
 బ్రహ్మదీనాం సలోకానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ ।
 సాంఖ్యేనాం యోగీనాం చాపి యతీనాం చాత్మవేదినామ్ ॥ ౯౨॥
 మనీషితం వి (తాని) జానాతి కేశవో న తు తస్య వై ।
 యే కేచిత్ సర్వలోకేషు దైవం పితృణాం చ కుర్వతే ॥ ౯౩॥
 దానాని చ ప్రయచ్ఛన్తి తస్యవై చ తపో మహత్ ।
 సర్వేషామాశ్రయో విష్ణురైశ్చరం విధి (సర్గ) మాస్థితః ॥
 సర్వభూతకృతావాసో వాసుదేవేతి చోచ్యతే ॥ ౯౪॥
 ఆయం హి (ఏషో హి) నిత్యః పరమో మహర్షిః మహావిభూతిర్గుణవాన్ గుణాఖ్యః
 (నిర్గుణాఖ్యః) ।
 గుణైశ్చ సంయోగముపైతి శీఘ్రం కాలో యథార్తావృత్తుసమ్ప్రయుక్తః ॥ ౯౫॥ (యథార్థం
 వ్రతసమ్ప్రయుక్తే)
 నైవాస్య విద్వన్తి (బుద్ధ్యన్తి) గతం మహాత్మనో న చా (నైవా) గతం కశ్చిదిహానుపశ్యతి
 జ్ఞానాత్మికాస్సంయమినో మహర్షయః పశ్యన్తి నిత్యం పురుషం గుణాధికమ్ ॥ ౯౬॥
 ఇతి హయశిరోపాఖ్యానం సమూర్ణమ్ ।

Proofread by Chandrasekhara Karumuri

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

